

ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՅ

ԹՈՐԹՈՒՄ

Ըստ հիւսիսոյ արեւելից գաւառին Կարնոյ՝ անցեալ փոքր մի անդր քան ըզ-
դիւղն Գղըբըիլիսէ, ակներե տեսանի սահմանն որ բաժանէ զԿարին 'ի Թորթու-
մայ՝ ուղղագիծ բարձրութեամբ գետնոյն. յորմէ և անդր ամենայն ջուրք որ 'ի
լերանց իջանեն՝ ընդ Թորթում՝ ընթանան, զի յատակ գետնոյն և ձորոցն առ
հասարակ յոյժ զառ 'ի վայր իջանէ, այնպէս զի և գագաթունք լերանց Թորթու-
մայ չհաւասարեն գետնոյ սահմանազիւոյն. յորմէ դիւրաւ գուշակի բարձրու-
թիւն Կարնոյ գաւառին, և հիացուցանէ զտեսանելիսն անընդմիջական այլա-
տարազութիւն բնութեան կրկին գաւառացդ, առաջնոյն ցորենոյ և գարւոյ ա-
ռաւելութեամբ միայն պարծեցեալ, այլովն ամենայնիւ յոյժ ստորին գոլով: Իսկ
երկրորդս տեսարան յանդիման առնէ այնպիսի. յորում 'ի բազմակերպ զանա-
զանութենէն չզգայ որ տաղտուկ բնաւ. զի եթէ դաշտորէից որ ցանկանայցէ՝ ոչ
սակաւս գտանէ անդէն, ոչ ամենեկին տափարակս այլ մանր և վարկպարազի բլրա-
կօք զուարճացեալս. և եթէ ձորոց և խոխովից, առուակաց և կարկաջասահ գե-
տոց ուրուք իղձ լինիցի՝ անբաւ տեսանիցէ: Չե 'ի սահման հասեալ բլրազարդ-
դաշտի՝ ընդ առաջ լինին ձորք փոքունք, զուարճալիս առ կողիւք ունելով խիտ
առ խիտ դարեանդս, ճանապարհ հորդեալ հեղասահ ջրոց օձապտոյտ ընթա-
ցիւք, որպէս ինչ բնութեանն դիրս ներգործեալ է 'ի նոսա: Մինչև անցեալ ընդ
սակաւս 'ի բազմութենէ մանունց այտի ջրոցդ, բացեալ լինի ընդ մուտս մանրա-
ձորոցն մեծն այն և լայն ձորամէջ, ընդ որ համանուն գետն Թորթում մանուածա-
ւալ խոխովմամբ պտոյտքեալ անցանէ, պատեալ երկուստեք 'ի լերանց, ուրեք
բարձր և այլուր խոնարհ դրիւքն, ուրեք 'ի թփոց և 'ի մայրեաց անտառացեալ, և
ուրեք խոտաւէտ արգաւանդութեամբ յարօտ պաճարաց: Հասեալ 'ի միջոց գա-
ւառին այլ տեսարան ահեղ ակներե լինի. լերինք ապառաժք ամենեկին լերկ 'ի
դալարոյ և 'ի դոյզն փոշոյ՝ ուղղաբերձք մինչև ցագագաթունն. այլ ախորժէի
թէ ոչ տփգոյն դեղնութեամբ երեւին. ոմանց 'ի դոցանէ մասն մի վերուստ 'ի
վայր պատառեալ, քանզի դիւրահերձ է և ոչ կռանելի բնութիւն քարանցն այ-
նոցիկ, թեքեալ կայ առ 'ի կողաց լերինն. և ոմանց դարձեալ մասն 'ի գագաթա-
նէն զերծեալ ցցեալ է արտաքս քան զերեսս լերինն. և այլում բովանդակ զան-
գուածն հերձոտեալ 'ի շերտս շերտս կամարասեանց շինուածոց նմանեալ: Տե-
սանին և այլք կիսով չափ բարձրութեանն կամարածե խորտակեալ անկեալ 'ի
վայր, վերնոյ մասինն անզերծ արձանացեալ 'ի տեղւոյն: Եւ գլուխ ահաւոր տե-
սարանացդ, զի յանհնարին բարձրութենէն բազումք 'ի քարալերանցդ զերեսօք
իւրեանց վերուստ 'ի վայր 'ի մասունս մասունս խորտակեալ անկեալ են 'ի վերայ
ճանապարհին անհետեւ թեմութեամբ և դիզեալք զմիմեամբք, իբրու թէ ակն-
երե կարգեսցեն զառասպելեալ Տիտանացն քարակուխ: Արհաւիրք պատեն

զանցաւորս յահեղ տեսարանացդ, մանաւանդ առ ոտիւք երկնաբերձ քարալե-
րանցդ, զի և չիք այլ արահետ ճանապարհ. սակայն 'ի միւս կողմն դարձուցեալ
զհայեցուածսն՝ նոր 'ի նորոյ ոգւորի ցանկալի տեսարանօք ծառոց և պարտիզաց :
Որպիսի հեշտական տեսիլ արդարեւ վայրացն փափկութիւն՝ որով ճոխացեալ
են ամենայն ձորամէջք գաւառիդ, մանաւանդ լայնարձակն այն հովիտ մեծի գե-
տոյն. քանզի 'ի ստորոտէ լեռանցն մինչև ցգետեղրն երկուստեք զարդարեալ են
պտղատու ծառատնկովք, և երեւք գետնոյն կարճաբուն սիզովք կանաչացեալ :
Արգասաւորութիւն պտղատու ծառոցն 'ի վեր թուի քան զսովորականն. հիւս-
ւքանչ իմն է ծիրանեացն բազմութիւն, ակաղձուն պտղովքն ոսկեգունիւք ծան-
րացեալ 'ի գետին խոնարհեալ : Նմանօրինակ և բալ և հուն, բազմատեսակ չլո-
րենիք, և թթենիքն անբաւ առատութեամբ. իսկ ընկուզենեացն չիք թիւ և հա-
մար, այլ խաղող սակաւ յոյժ : Թորթում պտղաւէտութեամբն շտեմարան եղեալ
կարնոյ, ինքն զուրկ է յարգասաւորութենէ ցորենոյ. զի չկան նորա ընդարձա-
կածաւալ դաշտորայք, և 'ի սահմանակցութեան անդ կարնոյ՝ ուր չգոն խիտ առ-
խիտ լերինք որպէս 'ի ստորին կողմն գաւառին՝ մեծաւ մասամբ արօտք են անաս-
նոց. և բազում ուրեք ճահիճք 'ի բազմութենէ գետակաց որ 'ի լեռանց իջանեն
և որ առ տեղեան բղխեն 'ի բլրոց. նմին իրի բազումք 'ի գիւղօրէիցն գարեհացիւ
շատանան :

ՁՈՒՐՔ. — Ընդ առատութիւն ջուրց և ընդ պատուականութիւն՝ ոչ ումեք 'ի
գաւառացն նախանձի թորթում. զի գետն մեծ և որք 'ի ձորոց իջանեն գետակք՝
ոռոգանեն առ հասարակ զերկիրն. իսկ 'ի ժամանակի երաշտութեան ճարտարեն
այսպէս. յանդաստան կամ 'ի պարտէզ՝ զոր՝ ոռոգանել կամիցին, զընթացս միոյ
'ի գետակացն խոտորեցուցեալ և առուակս բաժանեալ 'ի զանազան առաջս՝ լիով
ոռոգանեն : Բաց 'ի ջրոյ գետոցն բազում ուրեք կան ինքնաբուխ աղբերք, ևս և
'ի գետեզերսն որիչ 'ի գետոյն. որք ականակիտ ցրտութեամբն և պատուակա-
նութեամբ գերազանցեն յոյժ յոյժ քան զայլս 'ի ջրոց :

ԼԻՃՆ ԵՒ ԶՐԱՅԺ. — Մեծի գետոյն թորթումայ անցեալ ընդ ձորս մանուածա-
ւալ ընթացիւք և տակաւ մեծացեալ 'ի գետակաց որ երկուստեք ընդ ձորամէջս
լեռանց անցեալ խառնին 'ի նա, երթեալ մինչև հանդէպ իւ գեղջն լճանայ. և
այլ տեսարան ահաւոր բանի քեզ անդ. բարձրաբերձ լեռանց երկուստեք դի-
մարդել կանգնելով լճի մեծի, զորոյ զխորութիւն չափեալ աւանդէն երբեմն 105
գրկաչափ լարիւ և ոչ գտեալ զյատակն. երկայնութիւն նորա երեք ժամ և լայ-
նութիւն հազիւ կիսաժամ. եզերք նորա քայլաչափ մի առ 'ի ներքս և ահա
խորանդունդք են, որպէս զի թէ յանկարծ ոտք ուրուք գլխացին՝ անդերձ ըմ-
բռնի : Արդ 'ի լիճն այն կամ 'ի վիհն անդնդախոր հոսեալ համօրէն գետոյն մե-
ծի, 'ի հանդիպակաց ծայրէն՝ ուր երկուստեք լերինքն բլրացեալ և դաշտանան,
անձկացեալ վերստին 'ի չափ լայնութեան գետոյն, և քառորդ մի ևս ընթացեալ
մինչև ցքարափն, անտի ահեղ խոխոյմամբ թափի 'ի վայր իբրեւ 'ի քառասուն
մեղրաչափ բարձրութենէ. և ահա անդ լրումն է ահեղ գեղեցկութեան բնու-
թեան, և յափշտակին միտք 'ի զնին համօրէն միանգամայն փոփրադէզ կուտա-
կացեալ գետոյն՝ վտակ առ վտակ անհատահոս խաղացմամբ և հեղեղաբար ըն-
թացիւք վազելոյ, սաստկաձայն շառաշմամբ վիժանացն 'ի քարափանցն և ընդ

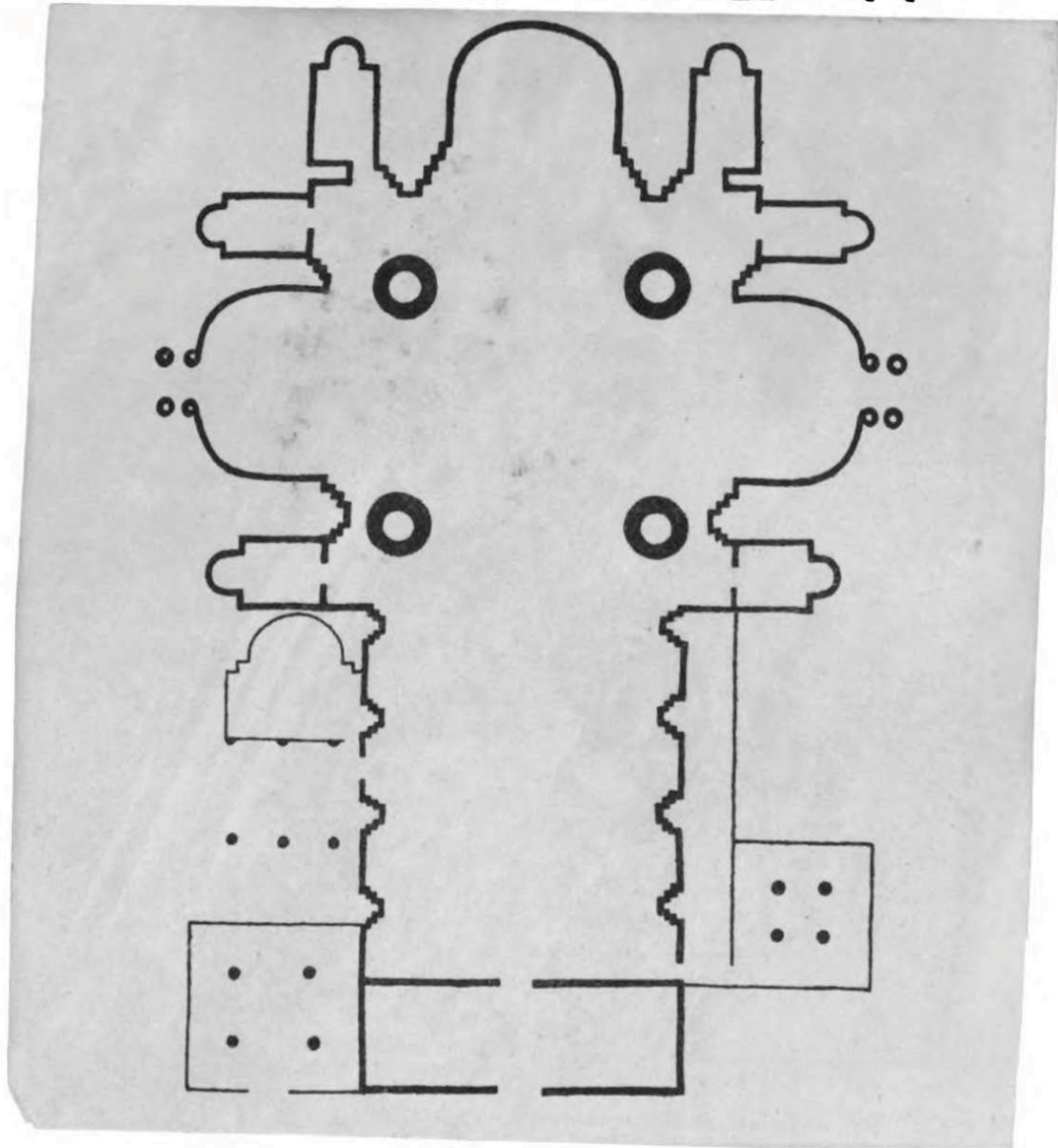
քարայրատակն բաղխելոյ, և անսպառ ցնդմամբ ցողատարափոյ՝ իբրև զծխոյ կամ՝ գոլոշեաց ընդ այերս 'ի վեր և շուրջանակի զտեղեան՝ 'ի ցայտից ջուրցն հիւլէատիպ մըրկելով յօդս։ Իսկ հոսանք ջուրցն գետացեալ վերստին՝ անցեալ գնան ընդ հիւսիս՝ յԱրդուին, և անտուստ 'ի Պոնտոս։

ԱՂԱՃԱՔ. — Երկու աղահանք են 'ի գաւառիս թորթումայ, մին քարաղի մօտ առ գիւղն Ռապաք, և միւսն ջրաղի 'ի Պար գեղջն. զերկրորդիս զնմանօրինակ սառուցանելոյն ստորագրութիւն հատուցաք 'ի գաւառին Կարնոյ. իսկ առաջնոյն ոչ նոր ինչ տեսիլ է կամ օտար յայլոց աշխարհաց, ուր իցեն լերինք աղի, նոյն գունակ և աստ հատեալ են անցք յաղահանան և գործաւորք աշխատին նգօք և մըծովք խարխալել զհատորս աղի։ — Զհրաշալիս բնութեան և զորս երկրագործին քրտամբք 'ի կատարումն հասին՝ ստուերագրեալ մեր, տեսցուք և զորս 'ի ձեռնարուեստէ զարմանալիք։

ԲԵՐԴՈՐԱՅՔ. — Բերդից ահաւորութիւն 'ի թորթում կարծեմ զանցանէ յոյժ քան զայլոց տեղեաց. որոց թէպէտ և չիցէ ընդարձակութիւն մեծ, կամ պարըսպաց բարձրութիւն կամ ստուարութիւն քարանցն և որ այլ ևս այսպիսիք, այլ զի յատակ նոցա յորոց վերայ հիմնեալ են, դարաւանդք են քարալեւանց ահեղ բարձրութեամբ և վախիւք շուրջանակի. 'ի կողմն մի վերելս գտեալ 'ի բնութենէ կամ 'ի ճարտարութենէ ձեռաց և լիր արկեալ մինչև ցգազաթունսն հիմն արկեալ է նոցա. որպէս զի եթէ անցք վերելիցդ կալցին միանգամ և քաջ պաշտպանեսցին՝ չիք հնար թշնամոյ կռուան ոտից ունել առ տեղեան, քանզի և թնդանօթ կամ այլ գործի պատերազմաց ստնանել ինչ ոչ կարեն ապառաժ հիմանց նոցա։ Ոմանց 'ի բերդիցդ գետնափոր ուղիք կան իջանելոյ 'ի ներքուստ յեզր գետոյն վասն ջրոյ 'ի ժամանակի պաշարման. զի բազումք 'ի նոցանէ 'ի գետափն կան և յանցս արահետ ճանապարհի. որպէս զի թշնամոյն անհամարձակելի իցէ անցանել անգամ առ տեղեան. սակայն այժմ անբնակ 'ի մարդկանէ են դոքա առ հասարակ։ Բերդորայքդ յանուանէ գիւղիցն յորս կան՝ և կամ ոչ շատ տարակաց են 'ի նոցանէ՝ անուանակոչին, որպէս Ընկոռզկայ քերդ, Էշկիձորոռ քերդ, Քիշիշքտէրէի քերդ, Աղջրկոռ քերդ, Ղալէ տիպի և որ այլն ևս։ Այլ գերազանցէ յոյժ քան զդոսա քերդն թորթումայ յոր անուն կոչի և գաւառն և 'ի ստորե բերդին գիւղն, աւանացեալն երբեմն որպէս պատմեն, և արդ մի յաղքատին գիւղօրէից՝ տամբք իբրև քսանիւք։ Մեծատարած է բերդս այս քան զայլս և ահեղ, հիմնացեալ յեզր քարափանն որ առ գետոյն, արկեալ պարըսպացն ըստ խոտորնակ ձևոյ քարածայռին. առաջին դուռնն 'ի հարաւոյ է, յորոյ 'ի ներքս կային այլ և այլ քարակերտ շինուածք և մատուռն մի, այլ արդ առ հասարակ կործանեալ։ Իսկ անտի զառ 'ի վեր ուղի աւերակացն առաջնորդէ 'ի ներքնաբերդն, որոյ պարիսպք շուրջանակի անարատ կան. և 'ի հիւսիսոյ կողմանէ արտաքուստ պարսպին են քարաշէն լայնանիստ աստիճանք սանդղոց անյարկ՝ 'ի մեծէ բարձրութենէ անտի մինչև յեզր գետոյն, ուրանօր կան երկու հնաշէն բաղանիք։

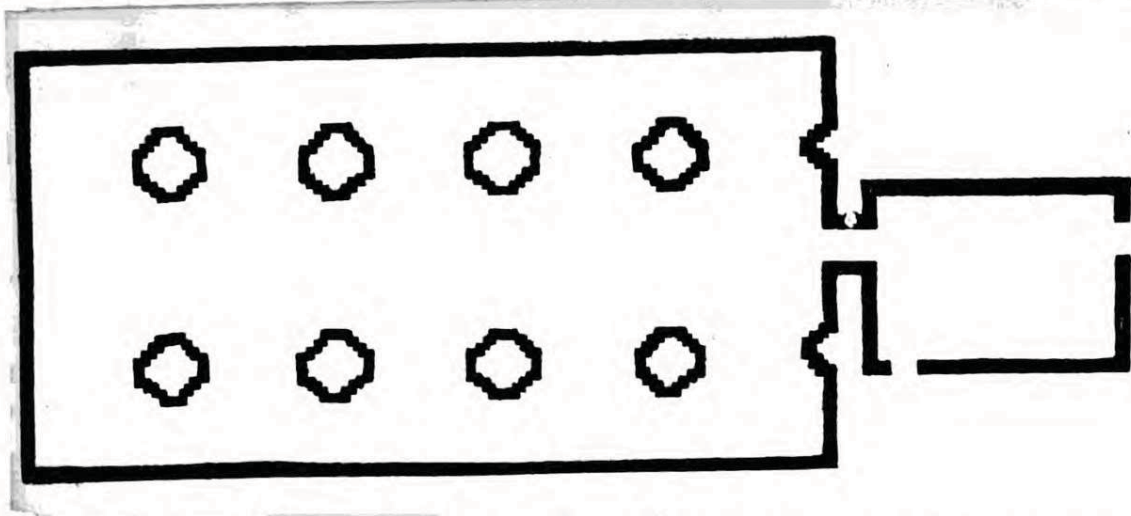
ՎԱՍՈՐԱՅՔ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՔ. — Մինչդեռ չէն էր երկիր թորթումայ և ծաղկեալ քրիստոնէական կրօնիւք՝ շինեցան կրկին վանորայքն հրաշակաւոյցք. մին կիսաժամաւ հեռի 'ի գեղջէն որ այժմ անուանեալ կոչի Էօշք, և միւսն 'ի գիւղն Խաւ-

խոշ . իսկ եկեղեցիք և մատրուներ , նշանաւորք և աննշանք ոչ սակաւք : Ժամանակ շինութեան նոցա անծանօթ մնայ առ այժմ , զի արձանագրութիւնք նոցա առ հասարակ վրացի են : Մնայ մեզ ուրոյն ստորագրել զնշանաւորսդ :

ԷՕՇԳԱՅ ՎԱՆՔ . — Առաջին՝ որ ասի Էօշքայ վանք , կամ լոկ վանք , որպէս կոչի և 'ի Տաճկաց , շինեալ է 'ի վերայ բլրաձև տափարակի զորով պատեալ են բարձունք և առ ոտիւք բարձանց պողաւէտ ծառաստանք և ինքն 'ի միջավայրի նոցին ամբարձեալ : Շինուածոյն ձև զարմանալի է յոյժ և հոյակապ և ահեղ . կիսաբոլորն կամ թէ ասել խորշ խորանատեղոյն , որ մի միայն է , հասեալ է մինչև ցբարձրութիւն եկեղեցւոյն . 'ի նմին բարձրութեան են և երկդբին թեքն հիւսիսային և հարաւային , նոյնպէս և միւս կողմն որ երկայնեալ ձգի յարեմուտս կոյս : Ի հաւասար բարձրութեան չորից կամարաձև կողմանցդ՝ առ վերին ծայրիւքն չրջանակ ածեալ բոլորչի զոր վերամբարձ ունին չորեքին սիւնքն ահեղ մեծութեամբ , և 'ի վերայ չրջանակին ամբարձեալ կայ կաթողիկէն հոյակապ ուղղաբերձ ձևով , պատուհանս երկայնաձևս ունելով շուրջանակի , և ապա յամենայն կուսէ 'ի մի ամփոփեալ և աւարտեալ 'ի սրածայր : Ի ներքին կողմն չրջա-

նակին, այսինքն է ընդ մէջ նորա և կաթողիկէին, ճեմելիք կան շուրջանակի: Առ խորանան երկուստեք աւանդատունք են կրկնայարկք յարեւելս կոյս. և դարձեալ այլ աւանդատունք ընդ հիւսիս և ընդ հարաւ առնթեր կրկին թևոցն. և 'ի նոցանէ քարեղէն սանդղօք յերկրորդսն անցեալ և անտի 'ի վերնայարկս առաջնոցն: Երկուստեք արեւմտեան թևոյն են այլ ևս կամարակապ սենեակք կամ պահարանք այլ և այլ ձևովք, 'ի հիւսիսայնոցն ոմն երկայնաձև և այլ ոմն քառակուսի և սիւնազարդ. և 'ի հարաւայնոցն ոմն քառանկիւնի և առ նովաւ գաւիթ փոքր ընդ որ մի 'ի մոտիցն է եկեղեցւոյն, և առնթեր նորա միւս ևս սենեակ սիւնազարդ քանդակագործ պատկերօք և զարդուք 'ի սիւնան: Չորս դրոնք են եկեղեցւոյս, մի զորմէ արդ իսկ ասացի, և երկուք ևս ընդ հիւսիս և ընդ հարաւ 'ի ծայրս թևոցն, առ որովք սիւնազարդ հովանոցք են յարկածածուկք կամարաշէնք. և չորրորդն է աւագ դուռն յարեւմուտս, և զուգահաւասար երկայնութեամբ որմոյ կողմանդ՝ այլ որմնածեալ է 'ի հանդիպոյ, անջրպետ 'ի միջի ունելով չորս և աւելի մեղր և կամար ածեալ 'ի վերայ, թէպէտ կործանեալ այժմ: Արտաքին երեւք որմոյ եկեղեցւոյն երկուստեք խորանին խորշ գործեալ են անկիւնաւոր՝ հարուստ մի բարձրութեամբ, առ վայելութիւն թէ առ այլ ինչ չունիմ ասել. նոյն ձև է և երկուստեք կրկին թևոցն հիւսիսայնոյն և հարաւայնոյ: Ի հարաւային կողմն ուր աւարտի որմն յարեւելս կոյս՝ 'ի վերայ ստուար վիմի կան բարձրաքանդակ պատկերք փառահեղ զգեստուք արեւելայց, և գլխարկ նոցա գտակաձև խոր և անփաթոյթ. 'ի ձեռին միում 'ի դոցանէ տաճարաձև շինուաւ մի, որ թուի պատկեր եկեղեցւոյն լեալ և ինքն շինող նորա անշուշտ: Կան և յայլս 'ի կողմանց պատկերք Քրիստոսի և հրեշտակի և արժւոյ. այլ ամենայն զուրկ 'ի ճարտար արհեստէ անդրիագործութեան. նոյնօրինակ և որ 'ի ներքս կան մնացորդ նկարածոյ պատկերաց սրբոց յորմն խորանին: Եկեղեցիս 'ի ձեռս Տաճկաց է այժմ. որոց զհարաւակողման թևն դուռնաբեայ որմով պատեալ 'ի ներքուստ և յարկեալ, և խցեալ զդուռն այնր կողման, վճարեն զաղօթս իւրեանց:

Քարընկէց մի հեռի յեկեղեցւոյդ յարեւելս հիւսիսոյ այլ հոյակապ շինուած կայ, զոր յաւանդութենէ խոհարան սսեն լեալ վանացն. յերկուս մասունս բաժանի շինուածդ. առաջինն մեծ երեսուն մեղր երկայն և վեշտասան և կէս լայն:

ბრკილათხე ბრკაენოქხანს ზორა ირმნაფორბ ახანს ხს იქ, კამარალ კეხალ
აო. მქმხანსა ბრკაენსაჲს კარგქს. აჲლ კარს ზორა ქიხალ ზ: ხს ბრკიორგნ
ქორ' ს თაქიკაჲს კამარს თაქიკინ ანსორბანს ს ანსიან. ღაჲ ჩნდჲს კო-
ჯხს, კორიქ ს ხს გხთნაქთაჲ ქოქს: ღნო ღორ მქ არსხხანს კოქმანს ხს-
ქხეღენ' გხთაქს ქხალ 'ქ ქერანს ანსხალ გნაჲ: ზარბანაგრაჲ ხს ქხეღენს ჯათრ
ხეღხალ ხს. ჟანსქი ჯამორქს ქხნოლანს ოჲ მქაჲს 'ქ კაქიოქ ჟარანს ზ გხქნა-
ქოქს, აჲლ ქი ს გქოლანქს ნსკარანთ ხს კარმრანსხს გქოქიქ. ხს ქქმან-
ქას ს ოჲ მქ. ორ კანბრსაჲ აკათსაქარხანს ზ, ანსეღ ქაჲ გარქ. ს ორ აჲსაქს
ჯქ, მქ 'ქ ჟანსიჲ ჯაქი სქმარქ. ქი ს ჟარნ' კორი ქიჲ გქხანს ხს, გქრსაქს
ჯერთ ჯერთ 'ქ ქაჲ გქრხალ ზ 'ქ ხონსაოქხანს ოქოქს: ზაჲ კარსორ არბანა-
ქქრს ანსეღ ქაჲ 'ქ ქერთ ჯარალაქს ქსოქ გქანს ართაქოლათ, აჲს ზ (ქქი ო.)
კორქს სთოქი ს ქამანსაქ ქხნოქხანს ს ქხნოქს: ოლქიქ არბანქს' გორ ჯანს-
გალ მხლ ზოთრქ ს ქარქმანსქ ქარსქამ მხრ ჟაჲ ქრაქქანს ოქოქს, ს მხრ 'ქ
ჯაჲ ქიქხალ კარქხეოქ გქსქ ქნაქქს:

ა. მოწყალებითა ღთისათა, როქელი სჯავს ეოგელთა მოქიქთა მო-
სთა და წარქმართებს მოქვარქთა სსეგლისა მისისათა ეოგელთა სქქე-

თა კეოქთა. ამის წქიღისა სამებისა სარწქუნოებითა, და მეოხებითა
წქიღისა დეღოქლისა ხეგნისა ღთის მქოქლისათა. მადლოთა წქიღასა
ქელისა სსოგქებისა—

თა, შეწეგნითა და მეოხებითა დიდებულისა ნათლის მქექელისათა, და
ეოგელთა წქიღათათა, როქელნი უქუნთოქან სთხო იეგნეს ღქერთსა.
ამათ ეოგელთა

წქიღათა სადიდებულად და სქქებულად იქეს ღთიგ-ქვრქვანსათა მე-
ფეთა ხეგნთა შეგებად ამის წქიღისა სეღრისა, რათა ამას შინა აღე-
სრულებოქიან დღესა—

სწაულნი და შექქეგებოქიან კსენებანი წქიღათა, ვითარქა წერილ არს.
კსენებასა წქიღათა გქიარებოქთ: ამათ ეოგელთა წქიღათა სურგილითა
ამათ დიდებულთა მეფეთა ხეგნთა უქურველ ეგნეს სფასენი წარქვალნი
წარქვალისა მის-თჲს, რათა იგი ეოგელნი წქიღანი შექქედ მოგნეს
და ღქერთ-მან შექქეგნეს ორთაგე

სსოგქებათა: მადლოთა ღთიგ-ქურთსეულისა ადარხესე კურანალაქი-

სათა, ბაგრატ ერისთავთა ერისთავ-მან, დავით მაგისტროს-მან, სამება-მან
წმიდა-მან

სამნივე დაიფარენ მარჯვენითა თჳსითა, და აღიდგნ ორთავე ცხოვრე-
ბათა. და მე ერეოლ ღირს მუო მსახურებასა ამას მათსა ღთისა მიმართ,
და მე ვიუ-

აგ სან მესან ხედან მდგომი, და არწმუნა ღმერთ-მან გონებასა მათსა ერთ-
გულობაჲ ჩემი მონისა მათისაჲ: ესე იყო გალაცოზთა და მოქმედთა მიზდი,
და აზაგერთა შექმეპე-

თაჲ, რომელ წელიწადსა წარვეების დრამაჲ : ჳ : ათასი . ღვინოჲ ფასი : ჳ :
რკინაჲ ღირსა : ნ : სგარბალი ერივი : ს : მ : ნ : გალაცოზი და სუროჲ და
მჭედელი რომელ მარადის შერებო-

და : მ : ნ : კარი რომელი ქვასა კრებდა : ჳ : ჯორი და სხვაჲ აზაგერი
რომე ერეოლ წმიდით სჳონდიკს კრებდა : ჳ : სხვაჲ აზაგერი რომ-
ელს და : მ :

ა და...ერი და მოქმედი : ჳ :

ა. + იესო ქრისტე . მეოხებითა
წმიდისა ღთის მუო-
ბელისათა და
წმიდისა იოვანე
ნათლის მცემე-
ლისათა და
წმიდისა მელისა

ცხოვრებისათ-
ა და ეოველთა წმიდა-
თათა დაიდგნ
მეფენი ჩვენნი წინაჲე მ-
ენსა მაჲენე
ბელი ამის ეკლ-
ესიისანი ბაგრ(ატ)

ა. . . . ნ. განგაშენე და შეგვაზმე . . წმიდისა წინა-მორბედისაჲ საფასითა
სულ-კურთხეულისა ჟოჯიკ ჰატრიკისათა . აკურთხენ უფალო, აღიდგნ
ქრონიგონსა სნგ ბერძ(ენტა)

գրաստուց բեռնակրաց, որք յինէն մատակարարին. ամի ամի խօսիմք. եթէ գիշերայ. երկաթոյ լտերս ծ. ցորեան Մի գրիւ. թիւ քարագործաց, հիւանց և դարբնաց որ հանապազօր գործէին ճկ (կամ Ը.) եզինք քարակիրք Լ. ջորիք և այլ բեռնակիր գրաստք Լ, որք բերէին զ(սպոնդիկ?) 'ի Ս. Գրիգորէ. դարձեալ գրաստք բեռնակիրք . . ճ . . Կ . . . և գործաւորք Ձ :

Բ. Յաջակողմեան դրանդոց. — Յիսուս Քրիստոս, բարեխօսութեամբ Սրբոյ Աստուածածնին, և Սրբոյ Կարապետին, և Սրբոյ Կենարար փայտին և ամենայն սրբոց բարձրացո՛ առաջի քո զշինողս սրբոյ եկեղեցւոյս զթագաւորսն մեր, զԲագարատ . . .

Գ. Ի գօտոց խորանարտեղոյն. — Շինեցի և զարդարեցի զ(մատուռն?) Սրբոյ Կարապետիս արդեամբք ամենօրհնեալ Զովկայ պատրկի, Տէր Աստուած օրհնեա և բարձրացո՛ զնա : Ի թուիս (զատկական) ՄԾՁ (1036), և Յունաց . . .

Դ. Առ պատռնանաւ խորանիս արտաքոշաւ. — Քրիստոս որդի Աստուծոյ փառաւորեա՛ զծառայս քո Բագարատ և Դաւիթ կրկին կենօք : — Ս. Յով. Մկրտիչ, լեր բարեխօս և օգնական ազատաց նոցա և ծառայից, և պահեա յամենայն չարէ՛ զհայր Միքայէլ, զհայր Յովհաննէս . . . և զԳրիգոր :

Ե. — Ս. Մարիանէ. Ս. Եռինէ (կամ Հեղինէ). Ս. Կատարինէ :

Զ. — Բագարատ . . . թագաւորի :

Է. — Ս. Յակովբ եղբայր Տեառն. Ս. Պետրոս. Ս. Պօղոս :

Ը. Ի ձակատ առագ դրանն, մնացուած յ' 30 տողից. — . . . ազգականաց մերոց . . . կուրոպաղատաց և մագիստրոսաց . . . մինչև յաւիտեան . . . առաջի քո :

Թ. Առ քանդակեալ պատկերօք. — Բարձրացո՛ զթագաւորս մեր :

Ժ. Ի գլոշիս պատկերացն. — Ծառայ . . . իշխանաց . . . բարձրացո՛ . . . որ շինեաց զտաճարս այս սուրբ :

